

آسیب‌شناسی بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی: تحلیل کمی و کیفی

رضا موحدی^{۱*}، حشمت‌اله سعدی^۲، سیما اکبری^۳، مینو عزیزی^۴

۱. استادیاران گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان

۲، ۳. دانشجویان کارشناسی ارشد، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه بوعلی‌سینا، همدان

تاریخ دریافت: ۹۱/۰۲/۰۹ - تاریخ تصویب: ۹۲/۰۳/۰۵

چکیده

هدف از انجام این پژوهش شناسایی چالش‌ها و مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی و ارائه راهکارهای موجود در این زمینه است. اطلاعات مورد نیاز با روش کمی - کیفی یعنی با استفاده از ابزار پرسشنامه و مصاحبه جمع‌آوری شده است. روایی صوری پرسشنامه را استادان مجرب مرتبط با رشته کشاورزی تأیید کردند. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از روش آلفای کرونباخ سنجیده شد و ۹۱ درصد به دست آمد. جامعه آماری تحقیق از دو بخش دانشجویان و اعضای هیئت‌علمی دانشکده کشاورزی تشکیل شده است. از جامعه اول پس از تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۹۰ دانشجو انتخاب شد. از جامعه دوم نیز ۲۵ نفر انتخاب و نظرهای آن‌ها به صورت کیفی بررسی و تحلیل شد. در تحلیل داده‌های کمی، از روش تحلیل عاملی و در تحلیل داده‌های کیفی از روش تکرار موضوعات مشترک در متن (KWIC) استفاده شده است. نتایج نشان داد آسیب‌های بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی را می‌توان در هفت عامل طبقه‌بندی کرد که عبارتند از: آسیب‌های مرتبط با دولت، آسیب‌های مرتبط با بازار کار، آسیب‌های مرتبط با نظام آموزش کشاورزی، آسیب‌های مرتبط با استادان کشاورزی، آسیب‌های مرتبط با نحوه آموزش و یادگیری، آسیب‌های مرتبط با دانشجویان کشاورزی و آسیب‌های مرتبط با نبود اطلاع‌رسانی و مشاوره دانش‌آموختگان کشاورزی. برخی راهکارهای ارائه‌شده درباره بهبود اشتغال دانش‌آموختگان عبارتند از: تأکید بر فعالیت‌های عملی و کاربردی کشاورزی، بهبود کیفیت تدریس استادان کشاورزی، تقویت فعالیت‌های مختلف دانشجویی، سرمایه‌گذاری و سیاست‌های حمایتی و تشویقی در بخش کشاورزی و حمایت بازار کار در به‌کارگیری دانش‌آموختگان کشاورزی.

واژه‌های کلیدی: آموزش عالی کشاورزی، اشتغال و بیکاری، بازار کار، دانشجویان و دانش‌آموختگان کشاورزی

مقدمه

تلاش در بخش کشاورزی باعث پیشرفت، توسعه و خودکفایی کشور شوند نتوانستند در این بخش مشغول به کار شوند و بیکار مانده‌اند یا به اشتغال در بخش‌های دیگر و شغل‌های کاذب روی آورده‌اند (Movahedi et al., 2010).

شواهد آماری نشان می‌دهد که بیکاری در بین دانش‌آموختگان دانشگاهی در رشته‌های کشاورزی در وضعیت نامناسبی است. متخصصانی که می‌توانستند با کار و

تبدیل چالش‌ها به فرصت برای شتاب‌دادن به حرکت توسعه است (Nazari Katouli, 2008).

کشاورزی در ایران از مهم‌ترین بخش‌های اقتصادی و اجتماعی کشور به شمار می‌رود ولی منابع و پتانسیل‌های موجود در این بخش به طور کامل استفاده نشده‌اند. بروز مشکل بیکاری بخش عظیمی از دانش‌آموختگان دانشگاهی شهادی بر این ادعاست که متأسفانه پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های انسانی این بخش برای اشتغال‌زایی و کارآفرینی شناسایی و بررسی دقیق نشده‌اند. بخش کشاورزی از یک طرف بر اثر پیشرفت‌های علمی و فناوری، فشارهای اقتصادی گرایش به سمت بازار، رقابت در تولید و بهره‌وری دستخوش تغییر و تحولات روزافزون شده است و از طرف دیگر فرصت‌های استخدامی در بخش غیر کشاورزی (خارج از مزرعه) با رشد بیشتری نسبت به بخش کشاورزی در حال افزایش است. همین امر باعث جذب و گرایش فارغ‌التحصیلان کشاورزی به بخش‌های غیر کشاورزی برای یافتن کار می‌شود (Movahedi, 2004).

بررسی ویژگی‌های اقتصادی در جامعه علمی و آگاهی یافتن از نیازمندی‌های شغلی آن به سیاست‌گذاران آموزش عالی کمک می‌کند به رعایت تناسب برنامه‌های آموزشی دانشگاه‌ها با آن شرایط بیشتر توجه کنند. اشتغال دانش‌آموختگان دیگر به صورت موضوع ساده‌ی کارایی مطرح نیست؛ چون دانشی که دانشجویان در دوره آموزشی خود کسب می‌کنند به سرعت کهنه و قدیمی می‌شود. در چنین شرایطی، آموزش عالی باید رویکردی اتخاذ کند که ضمن ارائه دانش جدید، کارآفرینی را نیز در دانشجویان نهادینه کند (Hosseini et al., 2009).

به اعتقاد فائو (FAO, 2003) اگر تحصیلات عالی کشاورزی بخواهد نقش سودمند و فعال در توسعه روستایی ایفا کند، باید سیاست‌گذاران برنامه‌ها را روی موضوعات جدید و غیر سنتی، الگوهای آموزش و پرورش جدید، همکاری‌های جدید با دانشگاه‌ها، سازمان‌های تحقیقاتی و سرمایه‌گذاران امور روستایی، نمایندگان دولت و سیاست‌مداران متمرکز کنند.

در بررسی‌های به عمل آمده در حیطه‌های موضوعی، مسئله اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی یکی از موضوعات اساسی پیش روی نظام آموزش عالی کشور است. به همین دلیل تحقیقات حدوداً فراوانی درباره شناسایی مسائل و مشکلات اشتغال دانش‌آموختگان کشاورزی انجام

برآوردهای اعلام شده نشان می‌دهد حدود ۸۹۰ هزار نفر در سال‌های تحصیلی ۸۳ تا ۸۸ در بخش کشاورزی از دانشگاه‌های دولتی و آزاد، فارغ‌التحصیل شده‌اند که بخش عمده‌ای از این تعداد بیکارند یا در بخش‌های غیر کشاورزی به کار اشتغال دارند (Bazigari, 2010).

توسعه کمی و نامتوازن آموزش عالی در کشور از یک سو نبود ظرفیت‌های مناسب برای جذب دانش‌آموختگان دانشگاهی از سوی دیگر باعث شده است تا فرصت‌های تشکیل سرمایه انسانی، ارتقای بهره‌وری و افزایش رشد اقتصادی به تهدیدهای بحران‌زا و چالش‌برانگیز در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی ناشی از بیکاری دانش‌آموختگان تبدیل شوند (Movahedi et al., 2010).

طبق تحقیقات فائو (FAO, 1997, 2003) در سال‌های گذشته نظام آموزش عالی کشاورزی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه با نبود تطابق و سازگاری برنامه‌های درسی، روش‌ها و مواد آموزشی این نظام با نیازهای کشاورزان، نیازهای بازار کار و در کل اهداف توسعه کشاورزی مواجه است؛ همچنین برون‌داد این نظام‌های آموزشی یعنی دانش‌آموختگان، به دلیل کسب نکردن مهارت‌ها و توانایی‌های لازم برای جذب و استخدام در بازار کار دچار مشکل هستند. بررسی وضعیت دانش‌آموختگان کشاورزی در ایران نشان می‌دهد که ۲۵ درصد از آن‌ها بیکارند و ۳۵ درصد نیز در مشاغل غیر کشاورزی مشغول به کار هستند (Zamani and Aziz, 2006). عمده‌ترین دلایل بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی را می‌توان در نبود تناسب برنامه‌های درسی کشاورزی با نیازهای واقعی بازار کار (Shahbazi and Alibeigi, 2006)، نداشتن شایستگی‌ها و مهارت‌های عملی و مورد نیاز بازار در دانشجویان و دانش‌آموختگان (Movahedi et al., 2010)، نبود راهبردها و سازوکارهای ارتباطی قوی بین نظام آموزش عالی و بازار کار (Sabouhi, 2001) و در نهایت مشکلات دولت در استخدام خیل عظیم دانش‌آموختگان دانشگاهی (Zamani and Azizi, 2006) خلاصه کرد.

بیشتر کشورهای دنیا با مسائل و مشکلات اشتغال درگیرند ولی تعدد عوامل مشکل‌آفرین و ناشناخته بودن برخی از آن‌ها در کشورهای جهان سوم موجب پیچیده‌تر شدن موضوع شده است؛ به همین دلیل مدیریت کلان کشور به دنبال استفاده از روش‌های علمی برای شناخت و کنترل عوامل مشکل‌آفرین در زمینه بیکاری و

بین آموزش و کار، افزایش فرصت‌های شغلی، ارتقای توانایی‌های عملی استادان، تطبیق برنامه‌های درسی برای اشتغال و اصلاح نظام آموزش عالی از دانش‌مداری به مهارت‌مداری و صلاحیت‌مداری؛ همچنین عواملی نظیر تلفیق نیازهای بازار کار در برنامه‌های درسی، ایجاد روابط عملی و رسمی بین دانشگاه و کارفرمایان، ایجاد مراکز، دفاتر و کمیته‌های مشترک، تقویت فعالیت‌های تحقیقاتی دانشجویان، گسترش و بهبود دوره‌های کارآموزی و کارورزی، همکاری مشترک بین بخش دولتی و خصوصی، و دعوت از افراد صاحب نظر در مرکز کاری برای سخنرانی در دانشگاه‌ها، مهم‌ترین عوامل مؤثر در بهبود روابط بین دانشگاه‌ها و بازارکار شناسایی شده است.

Tutunchi and Nasiri (2009) دو راهکار اساسی برای رفع معضل بیکاری دانش‌آموختگان دانشگاهی معرفی کرده‌اند:

۱. انطباق و سازگاری برون‌دادهای نظام آموزش عالی با نیازهای بازار کار با تأکید بر یادگیری مهارت‌های مورد نیاز بازار کار در برنامه‌های آموزشی دانشگاه
۲. ارتباط دوسویه دانشگاه‌ها با مراکز اجرایی و اقتصادی Golmohammadi (2009) نیز آموزش کارآفرینی و توسعه تعاونی‌ها را دو راهکار اساسی اشتغال‌زایی دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی معرفی کرده است. وی همچنین راهبردهای اشتغال در بخش کشاورزی را شامل اصلاح ساختار نیروی انسانی بخش کشاورزی از بیسواد و کم‌سواد به نیروی متخصص و تحصیل‌کرده دانشگاهی و حمایت از دانش‌آموختگان دانشگاهی در توسعه فعالیت‌های جانبی و غیر مستقیم بخش کشاورزی نظیر فراوری محصولات، بسته‌بندی و بازاریابی محصولات، خدمات عمومی و خصوصی دانسته است.

به طور کلی، ورود به دنیای بازار کار برای آن دسته از دانشجویانی که در چهارچوب نظام آموزش عالی آماده می‌شوند فقط از طریق کسب دانش و اطلاعات نظری امکان‌پذیر نیست. بازار کار علاوه بر دانش نظری نیازمند دانش عملی، تجربه و توان مدیریتی و برنامه‌ریزی است (Eraut, 1994).

Mertens (2004) بیان می‌کند که تأکید بر محتواها و برنامه‌های درسی از پیش تعیین‌شده در نظام‌های آموزش عالی اشتباهی بس بزرگ است؛ چرا که برنامه‌ها و مهارت‌هایی که در دانشگاه‌ها ارائه می‌شوند باید کاملاً

شده است که در اینجا به برخی از مهم‌ترین آن‌ها در داخل و خارج کشور اشاره می‌شود.

در پژوهشی که Abadi and Zamani (2009) در سال ۱۳۸۸ در زمینه "عوامل تأثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان کشاورزی" انجام دادند، یافته‌ها نشان می‌دهند که دانشجویان تجربه، زمینه و آشنایی کافی را با فعالیت‌های کشاورزی ندارند. برای جبران این مشکل در حال حاضر دانشکده‌های کشاورزی می‌توانند با بالابردن سطح فعالیت‌های میدانی- مزرع‌ای، استفاده از استادان مجرب کشاورزی، تأسیس آزمایشگاه‌ها و گلخانه‌های بیشتر و مجهزتر، در نظر گرفتن تعداد واحدهای عملی بیشتر در برنامه درسی دانشجویان کشاورزی و ایجاد قراردادهای کشاورزی با مزارع، باغ‌ها و گلخانه‌های بزرگ برای جذب دانشجوی، کمبود تجربه فعالیت‌های کشاورزی در دانشجویان را جبران کنند. به اعتقاد Shariati and Danaei (2010) مشکلات و موانع اشتغال دانش‌آموختگان کشاورزی را باید در ویژگی‌های دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور و سایر شرایط جامعه مانند وضعیت کنونی بازار کار کشاورزی و در سطح بعد سیاست‌ها و برنامه‌های کلان اشتغال کشور جست‌وجو کرد.

Zamani and Azizi (2006) استفاده از پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بخش خصوصی در به‌کارگیری و جذب دانش‌آموختگان کشاورزی را موجب کاهش میزان بیکاری آن‌ها می‌دانند.

Hejazi et al. (2008) نیز معتقدند که با توجه به رشد بیش از حد دانش‌آموختگان کشاورزی و افزایش بیکاری آن‌ها، هدایت دانش‌آموختگان کشاورزی به سمت خوداشتغالی از طریق فعالیت‌های اقتصادی و کسب‌وکارهای غیر دولتی در بخش‌های مختلف کشاورزی در کاهش بیکاری مؤثر است.

Hamd-Haidari et al. (2008) راه حل عمده برطرف‌شدن مشکلات آموزش عالی کشور را در گسترش فعالیت‌های تحقیقاتی، گسترش فناوری‌های ارتباطی و اطلاع‌رسانی، تمرکززدایی، تناسب برنامه‌های درسی با نیازهای واقعی جامعه و گسترش روش‌های مشارکتی و دانش‌جومدار در دانشگاه‌ها ذکر کرده‌اند.

Movahedi در سال 2009 پنج عامل را مهم‌ترین عوامل مؤثر بر بهبود وضعیت شغلی دانش‌آموختگان رشته کشاورزی شناسایی کرده است. این عوامل عبارتند از: ارتباط

اعمال رویکردی کل نگر است به گونه‌ای که بتوان از طریق آن دوره‌های کارآموزی کوتاه‌مدت و حرفه‌آموزی را در مقاطع تحصیلی مختلف تلفیق کرد (Li and Matlay, 2005). برای رسیدن به این هدف Lin (2006) معتقد است دانشگاه‌ها باید به طور منظم روابط دوجانبه و همکاری‌های مشترک با کسب‌وکارهای مختلف برقرار کنند.

MacArdle et al. (2007) در تحقیق خود به این نتیجه رسیدند که بین برخی عوامل و متغیرها با اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاهی در بازار کار رابطه مثبتی وجود دارد. از جمله این عوامل خوداتکایی و اعتماد به نفس، میزان آگاهی نسبت به شغل، میزان حمایت اجتماعی، حمایت از شبکه‌سازی اجتماعی، میزان تلاش در کارایی و داشتن سرمایه است. در همین راستا، Dabalen et al. (2001) حمایت از بخش‌های خصوصی و خوداشتغالی را در جذب دانش‌آموختگان دانشگاهی به جای مشاغل دولتی پیشنهاد کرده‌اند.

مجموع مطالعات ارائه‌شده نشان می‌دهد دلایل متعددی برای بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی وجود دارد. این دلایل را اندیشمندان داخلی و خارجی از جنبه‌های مختلف بررسی کرده‌اند. این پژوهش نیز با هدف آسیب‌شناسی بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی انجام شده است.

روش تحقیق

پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی (میدانی) انجام شده و اطلاعات لازم علاوه بر مرور مطالعات تجربی موجود به صورت کمی و کیفی نیز جمع‌آوری و بررسی شده است. ابزار جمع‌آوری داده‌های کمی پرسشنامه و ابزار جمع‌آوری داده‌های کیفی مصاحبه نیمه ساختارمند بوده است. جامعه آماری تحقیق شامل دو گروه دانشجویان (۱۱۵۰ نفر) و استادان کشاورزی (۶۵ نفر) بوده است که از بین آنها تعداد ۹۰ دانشجو برای پرکردن پرسشنامه و ۲۵ نفر از استادان دانشگاه برای مصاحبه حضوری برای نمونه تحقیق انتخاب شدند. گفتنی است که پرسشنامه مورد استفاده شامل سه قسمت مشخصات فردی، عوامل درونی و عوامل بیرونی آسیب‌رسان به نظام آموزش عالی کشاورزی بود که در مجموع تعداد ۴۲ پرسش در قالب طیف لیکرت در آن استفاده شده است. روایی صوری پرسش‌ها را گروهی از متخصصان مرتبط بررسی و تأیید کردند و پایایی پرسش‌ها نیز از طریق انجام پیش‌آزمون و سپس آلفای کرونباخ محاسبه شد و مقدار ۹۱ درصد (برای پرسشنامه ویژه

انعطاف‌پذیر و قابل تغییر مطابق بازار کاری باشند که دائماً در حال تغییر است. وی معتقد است فعالیت‌های کارآفرینانه و ایجاد تشکلهای مختلف دو عامل مهم در موفقیت افراد برای ورود به بازار محسوب می‌شوند.

به اعتقاد Katajavuor (2006) ارائه برنامه‌های آموزش عملی ویژه در اواسط دوره‌ها و تحصیلات دانشگاهی با همکاری مشترک مراکز کاری عاملی برای ارتباط بین آموخته‌های نظری دانشجویان با نیازهای بازار کار است.

به اعتقاد Vargas (2004) سازگاری و تناسب مهارت‌ها و شایستگی‌هایی که در دانشگاه‌ها کسب می‌شوند با کار و اشتغال یکی از راهبردهایی است که باعث ایجاد ارتباط بین دانشگاه‌ها و کارفرمایان در بازار کار می‌شود. یکی دیگر از رویکردهایی که در برقراری ارتباط مؤثر بین دانشگاه‌ها و بازار کار اهمیت دارد آموزش کارمحور^۱ است. آموزش کار محور رویکردی جدید است که فراتر از نقش سنتی آموزش‌های نظری عمل می‌کند و با انتقال دانش نظری به محیط‌های عملی و کار باعث ارتباط مؤثر بین کارفرمایان و نظام آموزش عالی می‌شود (Reeve and Gallacher, 2005).

نکته دیگری که در نظام آموزش عالی کشاورزی دارای اهمیت است توجه به کیفیت تدریس و روش‌های آموزشی است. شواهد تحقیقاتی بیانگر آن است که برنامه‌های آموزشی در اکثر دانشگاه‌ها معلم محور است و بیشتر از طریق سخنرانی در کلاس و با به کارگیری راهبردها و روش‌های محدود و انعطاف‌ناپذیر تدریس انجام می‌شود (Harder et al., 2006; Park, 2004; Shao, 2004).

به همین دلیل در اکثر کشورها توجه به عامل کیفیت تدریس در دانشگاه‌ها یکی از راهکارهای اشتغال‌پذیری دانش‌آموختگان کشاورزی است.

یکی از عوامل مؤثر در احراز مشاغل مختلف در بازار کار وجود یک نظام کارورزی قوی در دانشگاه‌هاست که بتوان از طریق آن به صورت هدفمند دانش‌آموختگان را از نظر مهارت‌های حرفه‌ای و شغلی آماده کرد (OECD, 2005).

به طور کلی، نظام‌های آموزش عالی از طریق تأکید بر یادگیری مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای می‌توانند نقش مهمی در کلیه مراحل حرفه‌آموزی از جمله توسعه و تکامل آن ایفا کنند (Mitra and Matlay, 2004). این امر البته نیازمند

۳. تحلیل عاملی عوامل آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش آموختگان کشاورزی

با توجه به اینکه متغیرهای متعددی در این تحقیق عوامل آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش آموختگان کشاورزی شناسایی و معرفی شده‌اند، در این قسمت با استفاده از روش تحلیل عاملی، عوامل مذکور به چند دسته گروه‌بندی شده‌اند. برای بررسی میزان مناسب بودن داده‌ها برای استفاده از تحلیل عاملی از آزمون KMO استفاده شد. مقدار این آزمون $0/۶۸۱$ و آماره بارتلت نیز در سطح ۱ درصد معنی‌دار شد (جدول ۲).

نتایج به دست آمده در فرایند تحلیل عاملی نشان داد که ۳۷ متغیر آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش آموختگان کشاورز را می‌توان در هفت عامل اصلی دسته‌بندی کرد. جدول ۳ تعداد عوامل استخراج شده، مقادیر ویژه اولیه و درصد واریانس هر یک از عوامل هفتگانه را نشان می‌دهد. جدول ۴ نیز نتایج به دست آمده از ماتریکس دوران یافته متغیرها را نشان می‌دهد. در این جدول، متغیرهای تشکیل دهنده هر عامل ذکر شده‌اند.

نتایج تحلیل عاملی نشان داد برنامه‌ریزی‌های مرتبط با دولت در بخش آموزش عالی شاه‌کلید مشکلات دانش آموختگان بخش کشاورزی است. این نتیجه با نتایج مطالعه Movahedi et al. (2010) و Bazigari (2010)، که بیکاری دانش آموختگان کشاورزی را با سیاست دولت در افزایش تعداد دانشجویان کشاورزی مرتبط می‌دانند، همخوانی دارد. بازار کار و ناهماهنگی آن نیز یکی از مشکلات آموزش عالی کشاورزی است. این عامل برای دانش آموختگان بیکاری را به دنبال داشته است. Tutunchi and Nasisri (2009) نیز اهمیت این عامل را گوشزد کرده‌اند.

مشکلات مرتبط با نظام آموزش کشاورزی از جمله عوامل آسیب‌رسان به اشتغال دانش آموختگان کشاورزی است. این نتیجه با نتایج تحقیقات Eraut (1994)، Mertens (2004) و Katajavuor (2006)، که شیوه‌های آموزشی و برنامه‌های آموزش کشاورزی را زیر سؤال می‌برند، مطابقت دارد. مشکلات مرتبط با تدریس و یادگیری نیز یکی از عوامل مهم در بیکاری دانش آموختگان کشاورزی برآورد شده است. این نتیجه با نتایج مطالعات Shao (2004)، Park (2004) و Harder et al. (2006)، که معتقدند شیوه تدریس در آموزش عالی کشاورزی نامناسب و غیر قابل انطباق با شرایط متفاوت است، مطابقت دارد.

دانشجویان) به دست آمد. در پرسش‌های مصاحبه نیز بر جمع‌آوری راهکارهای بهبود وضعیت اشتغال از پنج زاویه دانشجویان، استاد، نظام آموزشی، دولت، و بازار کار تأکید شده است. تحلیل داده‌های کمی با استفاده از میانگین رتبه‌ای، ضریب تغییرات و روش تحلیل عاملی انجام گرفته و تحلیل داده‌های کیفی با استفاده از روش تکرار موضوعات مشترک در متن (KWIC)^۱ انجام شده است.

یافته‌های تحقیق

الف) یافته‌های بخش کمی

۱. مشخصات فردی پاسخگویان

نتایج نشان داد $۵۳/۸۰$ درصد از دانشجویان مورد بررسی زن و بقیه مرد بوده‌اند. میانگین سن دانشجویان مورد بررسی $۲۲/۴۴$ بوده است و کم‌سن‌ترین فرد ۱۸ سال و بیشترین آن‌ها ۳۲ سال داشته است؛ همچنین $۹۳/۸۰$ درصد افراد مورد بررسی مجرد و فقط $۶/۲۰$ درصد آن‌ها متأهل بوده‌اند. نتایج نشان داد که $۶۸/۸۰$ درصد دانشجویان در مقطع کارشناسی و $۳۱/۲۰$ درصد آن‌ها در مقطع کارشناسی ارشد در حال تحصیل بوده‌اند. از بین تمام دانشجویان مورد بررسی، تنها $۷/۵۰$ درصد آن‌ها ساکن روستا و بقیه $(۹۵/۲۰)$ درصد ساکن شهر بوده‌اند.

۲. اولویت‌بندی عوامل آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش آموختگان کشاورزی

جدول ۱ اولویت‌بندی عوامل آسیب‌رسان در زمینه اشتغال دانش آموختگان کشاورزی را در قالب ۳۷ گویه بر مبنای طیف لیکرت نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، مهم‌ترین عوامل آسیب‌رسان به اشتغال دانش آموختگان عبارتند از:

- بی‌توجهی به کارآفرینی در دانشگاه
- بی‌توجهی به تقاضاهای جدید کشاورزی در بازار کار
- نبود تنوع روش‌های ارزشیابی استادان
- نبود ارتباط مستمر بازار کار با دانشگاه
- نبود برنامه‌ریزی سیاست‌های استخدامی و شغلی جدید برای دانش آموختگان کشاورزی

در کنار پنج عامل مؤثر و مهم در بیکاری دانش آموختگان کشاورزی تعدادی از عوامل چون نبود اعتماد به نفس، نبود رضایت از رشته تحصیلی، نبود علاقه به کار در روستا اولویت‌های نازلی را کسب کرده‌اند.

جدول ۱. اولویت‌بندی عوامل آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی

اولویت	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	عوامل آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی
۱	۰/۲۱۹	۱/۰۷	۴/۸۸	نبود توجه به کارآفرینی در دانشگاه
۲	۰/۲۳۱	۰/۹۳	۴/۰۱	بی‌توجهی به تقاضاهای جدید کشاورزی در بازار کار
۳	۰/۲۴۶	۱/۱۹	۴/۸۳	نبود تنوع روش‌های ارزشیابی استادان
۴	۰/۲۴۷	۱/۰۳	۴/۱۶	نبود ارتباط مستمر بازار کار با دانشگاه
۵	۰/۲۵۶	۱/۰۶	۴/۱۳	نبود برنامه‌ریزی سیاست‌های استخدامی و شغلی جدید برای دانش‌آموختگان
۶	۰/۲۶۰	۱/۱۱	۴/۲۶	پذیرش تعداد زیاد و بیش از اندازه دانشجویان کشاورزی
۷	۰/۲۶۶	۱/۰۷	۴/۰۰	نبود حمایت بازار کار از فعالیتهای پژوهشی دانشجویان
۸	۰/۲۶۷	۱/۰۸	۴/۰۵	نبود حمایت مالی بازار کار از فعالیتهای علمی دانشگاهیان
۹	۰/۲۶۹	۱/۰۸	۴/۰۱	استفاده‌نکردن از ظرفیتهای بخش خصوصی در به کارگیری دانش‌آموختگان کشاورزی
۱۰	۰/۲۶۸	۱/۰۹	۴/۰۶	بی‌توجهی به کشاورزی در سیاست‌های کلان دولت
۱۱	۰/۲۷۲	۱/۰۳	۳/۷۸	گسترش نیافتن نظام‌های اطلاع‌رسانی مناسب برای دانشجویان
۱۲	۰/۲۷۳	۱/۰۷	۳/۹۲	ناکافی بودن تسهیلات لازم برای انجام فعالیتهای عملی
۱۳	۰/۲۴۷	۱/۱۱	۴/۰۷	شناسایی نکردن نیازهای بازار کار به طور دقیق از سوی مراکز دانشگاهی
۱۴	۰/۲۷۵	۱/۰۹	۳/۹۶	کم‌توجهی استادان به انجام درس‌های عملی کشاورزی
۱۵	۰/۲۷۵	۱/۰۲	۳/۷۰	ناتوانی در انجام فعالیتهای پژوهشی و تحقیقاتی
۱۶	۰/۲۷۷	۱	۳/۶۰	استفاده‌نکردن از روش‌های متنوع تدریس در کلاس استادان
۱۷	۰/۲۸۱	۱/۱۳	۴/۰۱	نبود ارتباطات قوی بین دانشگاه و سازمان‌های دولتی مرتبط با کشاورزی
۱۸	۰/۲۸۳	۱/۱۴	۴/۰۱	حمایت ناکافی از فعالیتهای کارآفرینی دانشجویان
۱۹	۰/۲۸۹	۱/۰۷	۳/۷	تأکید نظام آموزش عالی به مباحث نظری و دانش‌مداری
۲۰	۰/۲۹۹	۱/۱۷	۳/۹۱	ناکافی بودن دروس عملی و کاربردی
۲۱	۰/۳۰۵	۱/۲۲	۴	بی‌توجهی دولت به ایجاد و گسترش فرصتهای شغلی در زمینه‌های مختلف کشاورزی
۲۲	۰/۳۱۸	۱/۱۱	۳/۴۸	بی‌توجهی به روش‌های مشارکتی و دانشجویمدار در دانشگاه
۲۳	۰/۳۱۹	۱/۲۵	۳/۹۱	کمبود امکانات و تجهیزات آموزشی در دانشکده‌ها
۲۴	۰/۳۲۱	۱/۱۹	۳/۷۰	تسلط ناکافی استادان بر موضوعات درسی
۲۵	۰/۳۲۱	۱/۱۳	۳/۵۱	تأکید نظام آموزش کشاورزی به اهداف مقطعی از جمله مقالات ISI
۲۶	۰/۳۲۲	۱/۱۶	۳/۶	بازار مدار نبودن نظام آموزش کشاورزی
۲۷	۰/۳۲۲	۱/۱۷	۳/۶۳	آموزش ندادن مهارت‌های کسب‌وکار و خوداشتغالی به دانشجویان
۲۸	۰/۳۲۵	۱/۱۴	۳/۵۰	اطلاع‌رسانی نکردن استادان در مورد وضعیت بازار کار و آینده شغلی
۲۹	۰/۳۲۸	۱/۲۴	۳/۷۸	بیگانگی دانشجویان با شرایط واقعی تولید محصول در روستا
۳۰	۰/۳۳۰	۱/۱۳	۳/۴۲	تمایل دانشجویان به احراز مشاغل دولتی
۳۱	۰/۳۴۴	۱/۳۱	۳/۸۰	تمرکز بیشتر استادان بر منافع شخصی به جای منافع نظام آموزشی
۳۲	۰/۳۴۵	۱/۱۸	۳/۴۲	تمرکز بیشتر استادان به تدوین مقالات علمی و پژوهشی
۳۳	۰/۳۵۴	۱/۱۲۶	۳/۵۵	نامناسب بودن کیفیت و مدت زمان دوره‌های کارآموزی
۳۴	۰/۳۸۹	۱/۲۹	۳/۳۱	نداشتن اعتماد به نفس و خودباوری لازم برای ورود به بازار کار
۳۵	۰/۳۹۶	۱/۲۸	۳/۲۳	نبود تناسب محتوا و مواد آموزشی با نیاز بازار کار
۳۶	۰/۴۰۲	۱/۴۴	۳/۵۸	رضایت‌نداشتن از رشته تحصیلی خود
۳۷	۰/۴۲۶	۱/۳۹	۳/۲۶	نداشتن آمادگی و علاقه‌مندی به کار در روستا و ارتباط با روستاییان

جدول ۲. آزمون KMO و بارتلت

مقدار آزمون KMO	۰/۶۸۱
مقدار کای اسکویر	۱/۳۱
آزمون بارتلت	درجه آزادی ۵۹۵
	سطح معنی داری ۰/۰۰

جدول ۳. تعداد عوامل، مقادیر ویژه اولیه، درصد از واریانس، درصد تجمعی

ردیف	عامل	مقدار ویژه اولیه	درصد از واریانس	درصد تجمعی
۱	مشکلات مرتبط با دولت	۵/۳۹۲	۱۵/۴۰۵	۱۵/۴۰۵
۲	مشکلات مرتبط با بازار کار	۴/۲۹۴	۱۲/۲۶۷	۲۷/۶۷۳
۳	مشکلات مرتبط با نظام آموزش کشاورزی	۲/۷۰۶	۷/۷۳۲	۳۵/۴۰۴
۴	مشکلات مرتبط با تدریس و یادگیری در کشاورزی	۲/۴۷۰	۷/۰۵۷	۴۲/۴۶۱
۵	مشکلات مرتبط با نبود اطلاع رسانی و مشاوره	۲/۳۱۹	۶/۶۲۶	۴۹/۰۸۸
۶	مشکلات مرتبط با دانشجویان کشاورزی	۲/۱۱۹	۶/۰۵۳	۵۵/۱۴۱
۷	مشکلات مرتبط با استادان کشاورزی	۲/۱۱۱	۶/۰۳۰	۶۱/۱۷۲

جدول ۴. نتایج به دست آمده از ماتریکس دوران یافته متغیرها

ردیف	عامل استخراج شده	متغیرها	مقدار ویژه
۱	مشکلات مرتبط با دولت	کم توجهی دولت به ایجاد و گسترش فرصت های شغلی در زمینه های مختلف کشاورزی	۰/۷۵۹
		پذیرش تعداد زیاد و بیش از اندازه دانشجویان کشاورزی	۰/۵۶۳
		نبود ارتباطات قوی بین دانشگاه و سازمان های دولتی مرتبط با کشاورزی	۰/۷۹۴
		نبود برنامه ریزی و سیاست های استخدای جدید برای دانش آموختگان	۰/۷۲۲
		بی توجهی به کشاورزی در سیاست های کلان دولت	۰/۷۶۳
۲	مشکلات مرتبط با بازار کار	استفاده نکردن از پتانسیل های بخش خصوصی در جذب دانش آموختگان کشاورزی	۰/۸۲۵
		حمایت ناکافی از فعالیت های کارآفرینی دانشجویان	۰/۵۱۴
		بی توجهی به تقاضاهای جدید کشاورزی در بازار کار	۰/۵۰۹
		نبود حمایت مالی بازار کار از فعالیت های علمی دانشگاهیان	۰/۵۹۶
		شناسایی نکردن نیازهای بازار کار به طور دقیق از سوی مراکز دانشگاهی	۰/۵۸۳
۳	مشکلات مرتبط با نظام آموزش کشاورزی	حمایت نکردن بازار کار از فعالیت های پژوهشی دانشجویان	۰/۶۳۷
		نداشتن آمادگی و علاقه مندی به کار در روستا و ارتباط با روستاییان	۰/۶۳۶
		بی تناسبی محتوا و مواد آموزشی با نیازهای بازار کار	۰/۴۹۳
		بی توجهی به مباحث و دروس کارآفرینی در دانشگاه	۰/۴۵۸
		ناکافی بودن دروس عملی و کاربردی	۰/۴۳۷
۴	مشکلات مرتبط با نبود اطلاع رسانی و مشاوره	ناکافی بودن امکانات و تجهیزات آموزشی در دانشکده های کشاورزی	۰/۷۶۱
		تأکید نظام آموزش کشاورزی بر اهداف مقطعی	۰/۶۴۲
		اطلاع رسانی نکردن استادان در مورد آینده شغلی	۰/۷۱۶
		گسترش نیاقتن نظام های اطلاع رسانی مناسب برای دانشجویان	۰/۵۷۸
		نبود آموزش و مشاوره درباره مهارت های خوداشتغالی و کارآفرینی	۰/۵۹۸
۵	مشکلات مرتبط با تدریس و یادگیری	بی توجهی به روش های مشارکتی و دانشجویمدار در دانشگاه ها	۰/۴۱۱
		بازارمدار نبودن دروس و روش های آموزشی دانشگاه ها	۰/۴۷۵
		استفاده نکردن از روش های متنوع تدریس در کلاس استادان	۰/۶۳۲
		نبود تنوع در روش های ارزشیابی استادان	۰/۶۳۵
		تمایل دانشجویان به احراز مشاغل دولتی	۰/۶۶۲
۶	مشکلات مرتبط با دانشجویان کشاورزی	نامناسب بودن کیفیت و مدت زمان دوره های کارآموزی	۰/۷۲۸
		ناتوانی در انجام فعالیت های پژوهشی و تحقیقاتی	۰/۶۳۴
		تمرکز استادان بر منافع شخصی به جای منافع نظام آموزشی	۰/۶۸۰
۷	مشکلات مرتبط با استادان کشاورزی	تمرکز استادان بر تدوین مقاله های علمی و پژوهشی	۰/۷۴۵

ب) یافته‌های بخش کیفی

در این مقاله، برای بررسی راهکارهای ممکن در زمینه رفع چالش‌های نظام آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانش‌آموختگان مختلف کشاورزی و استادان کشاورزی مصاحبه شد. شایان ذکر است که در این قسمت تحلیل داده‌ها بر اساس میزان تکرار مقوله‌ها و موضوعات در متن و سپس دسته‌بندی برحسب تجانس و همخوانی در جدول‌های مربوط انجام گرفته است.

راهکارهای مؤثر در رفع چالش‌های مرتبط با نظام آموزش کشاورزی

در این باره، از مصاحبه‌شونده‌ها خواسته شد تا نظرهای خود را درباره راه حل‌ها و راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی از زاویه دید نظام آموزش کشاورزی ارائه کنند. همان‌طور که در جدول ۵ آمده است، تعداد ۹ مقوله مشترک همراه با موضوعات تکراری در هر مقوله حاصل نظرهای مصاحبه‌شونده‌ها استخراج شد. این مقوله‌ها، که بیانگر راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در بعد نظام آموزش کشاورزی هستند، عبارتند از:

- تأکید بر فعالیتهای عملی و کاربردی در رشته‌های کشاورزی
- فراهم‌سازی شرایط آشنایی و کار در محیط‌های کشاورزی
- تناسب بین تعداد دانشجویان کشاورزی و نیاز واقعی
- بهبود امکانات آموزشی
- تناسب آموزش کشاورزی با نیازهای شغلی
- گنجانیدن مباحث روز مرتبط با کشاورزی
- حذف دروس غیر کاربردی
- انعطاف‌پذیری در روش‌های تدریس
- عادل بین جنسیت و پذیرش دانشجویان کشاورزی

راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در

بعد استادان کشاورزی

درباره راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در ارتباط با استادان دانشکده‌های کشاورزی از مصاحبه‌شونده‌ها سؤال و پاسخ‌های آن‌ها به صورت حضوری جمع‌آوری شد. نتایج تحلیل نظرهای پاسخگویان در جدول ۶ آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، مقوله‌های مشترک در زمینه رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در شش مورد زیر استخراج شده است؛ همچنین موضوعات تکراری حاصل از پاسخ‌های مصاحبه‌شونده‌ها در جدول ذکر شده‌اند. مقوله‌های مشترک عبارتند از:

- بهبود کیفیت تدریس استادان
- استخدام استادان بر اساس توان علمی و عملی
- توانایی استادان در استفاده از مشارکت فعال دانشجویان در امور آموزشی
- توجه به امکانات رفاهی و مشکلات مالی استادان
- ارتباط استادان با مراکز مختلف کاری
- تناسب تعداد استادان و دانشجو

راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در

بعد دانشجویان و فعالیتهای آن‌ها

در جدول ۷، راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در ارتباط با دانشجویان و فعالیتهای آن‌ها ذکر شده است. در اینجا نیز تعداد چهار مقوله مشترک حاصل تحلیل نظرهای مصاحبه‌شونده‌ها استخراج شد که عبارتند از: تقویت فعالیتهای دانشجویی، تقویت توانایی‌ها و مهارت‌های مختلف دانشجویان، توجه به علایق دانشجویان کشاورزی و بهبود دوره‌های کارآموزی؛ همچنین موضوعات تکراری حاصل از پاسخ‌های مصاحبه‌شونده‌ها در جدول ۷ ذکر شده است:

جدول ۵. راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش آموختگان در بعد نظام آموزش کشاورزی

مقوله مشترک	مقوله بر حسب تکرار
تأکید بر فعالیت‌های عملی و کاربردی در رشته‌های کشاورزی	- استفاده بیشتر از تجربه‌های عملی
	- تمرکز روی بخش عملی دروس
	- ارائه درس‌ها به صورت کاربردی و عملی
	- تأکید بر اجرای کار عملی در آموزش
تناسب بین تعداد دانشجویان کشاورزی و نیاز واقعی	- حذف یا کاهش پذیرش دانشجوی کشاورزی در مراکز پیام نور و دانشگاه آزاد اسلامی
	- کاهش تعداد دانشجویان کشاورزی
	- آشنایی با روش‌های اصلی کارکرد در مزارع، باغ‌ها و دیگر مکان‌های مرتبط
	- آشنایی دانشجویان با بازار کار در محیط‌های کشاورزی
بهبود امکانات آموزشی	- افزایش امکانات آموزشی
	- جذب کمک‌های مالی از داخل و خارج از کشور
	- ارتباط نظام آموزش کشاورزی با بازار کار
	- هماهنگی و همسویی آموزش‌ها با نیازهای شغلی
تناسب آموزش کشاورزی با نیازهای شغلی	- تماس و ارتباط مستمر با مؤسسات کاربایی
	- تأکید بر کارآفرینی و خود اشتغالی
	- ارتقا و اصلاحات آموزشی با لحاظ کردن مهارت‌های شغلی در آموزش
	- توجه جدی به آموزش‌های حرفه‌ای و شغلی
گنجانیدن مباحث روز مرتبط با کشاورزی	- توجه به نیاز جامعه به مباحث جدید کشاورزی
	- ارائه درس‌ها با توجه به نیازهای جدید آموزشی و انتظارات جامعه
	- ایجاد رشته‌های کاربردی‌تر
	- حذف دروس اضافی که هیچ دانشی در مورد رشته مورد نظر نمی‌افزاید
انعطاف‌پذیری در روش‌های تدریس	- انعطاف‌پذیری در روش‌های یاددهی - یادگیری
	- برخورداری از استقلال عمل و انعطاف‌پذیری اداری
	- حذف دروس غیر کاربردی
	- ایجاد رشته‌های کاربردی‌تر
تعالیل بین جنسیت و پذیرش دانشجویان کشاورزی	- توجه به جنسیت در امر پذیرش دانشجویان در دانشکده‌های کشاورزی

جدول ۶. راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش آموختگان در بعد استادان کشاورزی

مقوله مشترک	مقوله بر حسب تکرار
بهبود کیفیت تدریس استادان	- تأکید بر کیفیت تدریس در آموزش‌های کشاورزی
	- متناسب‌سازی برنامه‌ها و درس‌های دانشگاهی با نیازهای جامعه و بازار کار
	- تأکید بر یادگیری مطالب برای برطرف کردن نیاز بازار کار
	- تأکید بر مباحث و روحیه کارآفرینی و خود اشتغالی
استخدام استادان بر اساس توان علمی و عملی	- تلفیق دروس نظری با فعالیت‌های عملی
	- داشتن دانش روز رشته‌های مختلف کشاورزی
	- داشتن تجربه‌های کاری و عملی علاوه بر دانش تئوری
	- انگیزه بالای استادان
توانایی استادان در استفاده از مشارکت فعال دانشجویان در امور آموزشی	- افراد مجرب در زمینه کارهای کشاورزی
	- استخدام استادان بر اساس توان علمی آنها
	- ایجاد انگیزه در دانشجویان برای توسعه فرهنگ کارآفرینی
	- تشویق و آشنا کردن دانشجویان با بازار کار
توجه به امکانات رفاهی و مشکلات مالی استادان	- برگزاری بازدیدها و گردش علمی از واحدهایی که دانش آموختگان کشاورزی راه اندازی کرده‌اند
	- حل مشکلات مالی اعضای هیئت علمی
	- دراختیار گذاشتن فضای آزمایشگاهی و سخت‌افزاری و توزیع تقریباً مساوی این امکانات بین استادان
	- تشویق استادان برای ارتباط با مراکز مرتبط با کشاورزی
ارتباط استادان با مراکز مختلف	- ارتباط استادان با سایر مراکز اجرایی
	- رعایت نسبت تعداد استادان به دانشجویان با توجه به تنوع و کاربردهای رشته‌های کشاورزی
	- تناسب تعداد استادان و دانشجو

جدول ۷. راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در بعد دانشجویان کشاورزی

مقوله مشترک	مقوله بر حسب تکرار
تقویت فعالیت‌های دانشجویی	- خوداشتغالی و راه‌اندازی کسب‌وکار دانش‌آموختگان با مشارکت گروهی
	- عضویت فعال در انجمن‌ها و باشگاه‌های دانشجویی
	- انجام فعالیت‌های مشترک با بازار کار و نهادهای مربوط به کشاورزی
	- برقراری ارتباط مستمر با سازمان‌ها و مراکز کاری مرتبط با کشاورزی
تقویت توانایی‌ها و مهارت‌های مختلف دانشجویان	- تقویت فعالیت‌های تحقیقاتی و پژوهشی در دوران تحصیل و بعد از آن
	- یادگیری مطلوب دانشجویان در زمینه کسب درآمد بدون اتکا به مشاغل دولتی
	- مجهز شدن دانشجویان و دانش‌آموختگان به مهارت‌های کارآفرینی
	- تقویت مهارت‌ها و توانایی‌های مختلف علمی و تخصصی در دوران تحصیلی
توجه به علائق دانشجویان کشاورزی	- اصرار بر یادگیری مهارت‌های مورد نیاز بازار کار
	- توجه به علائق مختلف دانشجویان مرتبط با کشاورزی
	- علاقه به یادگیری و تعلیم از هر فرد دارای تجربه عملی
	- جذب دانشجویان علاقه‌مند به رشته‌های مختلف کشاورزی
بهبود دوره‌های کارآموزی	- توجه جدی دانشجویان به درس کارآموزی و ارزیابی آن برای یادگیری بیشتر
	- گذراندن دوره‌های کارآموزی در مراکز مورد علاقه دانشجویان

راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در بعد برنامه‌های دولت

در جدول ۸، نتایج پاسخ‌های مصاحبه‌شونده‌ها درباره راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی از زاویه برنامه‌های دولت نشان داده شده است. همان‌طور که

مشاهده می‌شود، این راهکارها در ۳ مورد مشترک و ۱۹ موضوع تکراری قابل ارائه هستند. این موارد عبارتند از: سرمایه‌گذاری و تأمین امکانات مورد نیاز بخش کشاورزی، سیاست‌گذاری‌های تشویقی و حمایتی از بخش کشاورزی و حمایت‌ها و تسهیلات مالی و بانکی.

جدول ۸. راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش‌آموختگان در بعد برنامه‌های دولت

مقوله مشترک	مقوله بر حسب تکرار
سرمایه‌گذاری و تأمین امکانات مورد نیاز بخش کشاورزی	- سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی به صورت کلان
	- فراهم کردن امکانات لازم برای فعالیت‌های کشاورزی در مناطق روستایی
	- استفاده از امکانات وزارت جهاد کشاورزی نظیر مراکز تحقیقات و سایر واحدهای تولیدی کشاورزی
	- توجه دولت به سرمایه‌گذاری در امر نیروی انسانی تحصیل‌کرده در بخش کشاورزی
سیاست‌گذاری‌های تشویقی و حمایتی از بخش کشاورزی	- اختصاص اعتبارات بیشتر برای توسعه بخش کشاورزی
	- اختصاص بیشتر بودجه حاصل از درآمدهای نفتی به بخش کشاورزی
	- حمایت از فعالیت‌های کشاورزی و تولیدی دانشجویان متقاضی کار
	- سیاست‌های تشویقی برای فعالیت‌های کشاورزان و دانشجویان کشاورزی
سیاست‌گذاری‌های تشویقی و حمایتی از بخش کشاورزی	- هماهنگی بین مراکز دانشگاهی و اجرایی و بازار کار
	- سیاست‌های تشویقی دولت برای راه‌اندازی بنگاه‌های کوچک و زودبازده
	- گسترش مراکز خصوصی و غیر دولتی در کشور
	- اعمال سیاست‌های جذب بازار کشورهای منطقه و همسایه
تسهیل وام‌های اشتغال‌زایی به دانش‌آموختگان کشاورزی	- اعمال سازوکارهای استخدامی برای دانش‌آموختگان کشاورزی
	- توسعه مشاغل خانگی مرتبط با کشاورزی
	- جلوگیری از واردات بی‌رویه محصولات کشاورزی و حمایت از تولیدات ملی
	- تبادل نیروی انسانی و اعزام دانش‌آموختگان کشاورزی به سایر کشورها
حمایت‌ها و تسهیلات مالی و بانکی	- حمایت، هدایت و نظارت دولت بر مراکز کارآفرینی
	- تسهیل وام‌های اشتغال‌زایی به دانش‌آموختگان کشاورزی
	- ارائه وام‌های کم‌سود به دانشجویان

مقوله مشترک و هفت موضوع تکراری در زمینه رفع مشکلات بیکاری دانش آموختگان استخراج شده است. مقوله‌های مشترک عبارتند از: توجه و حمایت بازار کار در به کارگیری دانش آموختگان کشاورزی و گسترش فرصت‌های شغلی در بازار کار.

راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش آموختگان در بعد بازار کار

در باره راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش آموختگان در بعد بازار کار نیز از مصاحبه‌شوندگان پاسخ‌هایتان به صورت حضوری جمع‌آوری شد. نتایج تحلیل نظرهای پاسخگویان در جدول ۹ آمده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود در

جدول ۹. راهکارهای رفع مشکلات بیکاری دانش آموختگان در بعد بازار کار

مقوله مشترک	مقوله بر حسب تکرار
توجه و حمایت بازار کار در به کارگیری دانش آموختگان کشاورزی	- استخدام و به‌کارگیری نیروهای جوان در کارهای کشاورزی - هدایت بازار کار در استفاده از نیروهای جوان و متخصص - انعطاف‌پذیری بازار کار در به‌کارگیری دانش آموختگان کشاورزی
گسترش فرصت‌های شغلی در بازار کار	- شناسایی ظرفیت‌ها و نیازهای بازار کار در هر منطقه یا استان - ایجاد بازار کار به دست افراد خلاق و دارای ایده - تنوع‌بخشی به فعالیت‌ها و مشاغل بازار کار مرتبط با کشاورزی - جلوگیری از پدیده چندپیشگی در بازار کار کشاورزی

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در بررسی‌های انجام‌شده، مسئله بیکاری دانش آموختگان رشته‌های کشاورزی یکی از چالش‌های اساسی پیش روی نظام آموزش عالی کشور است. به همین خاطر شناسایی دقیق آسیب‌های حاصل از این مشکل اساسی و یافتن راهکارهای کاربردی برای رفع آن امری حیاتی و ضروری است. در صورت توجه‌نکردن برنامه‌ریزان و سیاستگذاران کشور به این مسئله، فرصت‌های تشکیل سرمایه انسانی، ارتقای بهره‌وری و افزایش رشد اقتصادی در بخش کشاورزی به تهدیدهای بحرانا و چالش برانگیز در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی، و فرهنگی ناشی از بیکاری دانش آموختگان کشاورزی تبدیل خواهد شد.

(Azizi, 2006) خلاصه کرد. نتایج این تحقیق نیز بیانگر آن است که برخی از مهم‌ترین عوامل آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش آموختگان کشاورزی شامل بی‌توجهی به کارآفرینی در دانشگاه، بی‌توجهی به تقاضاهای جدید کشاورزی در بازار کار، نبود تنوع در روش‌های ارزشیابی استادان و نبود ارتباط مستمر بازار کار با دانشگاه است؛ بنابراین مشکلات و موانع اشتغال دانش آموختگان کشاورزی را باید در ویژگی‌های دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور و سایر شرایط جامعه از جمله وضعیت کنونی بازار کار کشاورزی و سیاست‌ها و برنامه‌های کلان دولت در زمینه اشتغال جست‌وجو کرد. (Shariati and Danaei, 2009) در یافته‌های خود بر این مسئله تأکید کرده‌اند.

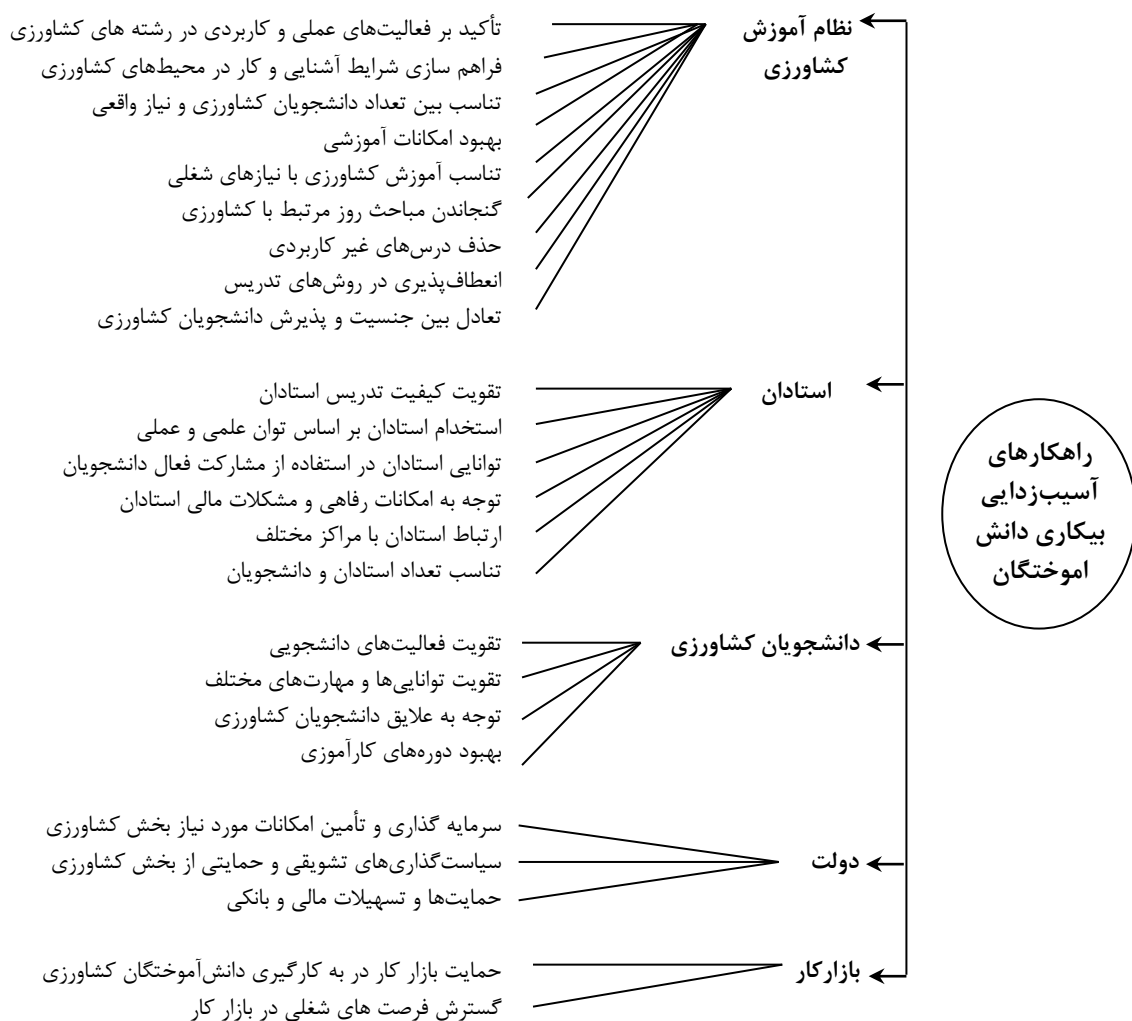
همچنین، نتایج این بررسی نشان می‌دهد که عوامل مختلف آسیب‌رسان در زمینه بیکاری دانش آموختگان کشاورزی را می‌توان در هفت عامل: مشکلات مربوط به دولت، مشکلات مربوط به بازار کار، مشکلات مربوط به نظام آموزش کشاورزی، مشکلات مربوط به تدریس و یادگیری دروس کشاورزی، مشکلات مربوط به نبود مشاوره و اطلاع‌رسانی دانش آموختگان، مشکلات مربوط به کسب مهارت دانشجویان و مشکلات مربوط به استادان کشاورزی تقسیم بندی کرد.

با توجه به نتیجه تحقیق، راهکارهایی برای رفع

مروری بر ادبیات موضوع بیکاری دانش آموختگان کشاورزی نشان دهنده وجود دلایل و عوامل مختلفی در این زمینه است که مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان در نبود تناسب برنامه‌های درسی کشاورزی با نیازهای واقعی بازار کار (Shahbazi and Alibeigi, 2006)، نبود شایستگی‌ها و مهارت‌های عملی و مورد نیاز بازار در دانشجویان و دانش آموختگان (Movahedi et al., 2009)، نبود راهبردها و سازوکارهای ارتباطی قوی بین نظام آموزش عالی و بازار کار (Sabouhi, 2001) و در نهایت مشکلات دولت در استخدام خیل عظیم دانش آموختگان دانشگاهی (Zamani

۵. توانایی استادان در استفاده از مشارکت فعال دانشجویان در امور آموزشی
۶. توجه به امکانات رفاهی و مشکلات مالی استادان
۷. تقویت فعالیت‌های مختلف دانشجویی
۸. تقویت توانایی‌های دانشجویان و کسب مهارت‌های مختلف
۹. بهبود دوره‌های کارآموزی
۱۰. سیاست‌گذاری‌های تشویقی و حمایتی از بخش کشاورزی
۱۱. حمایت بازار کار در به کارگیری دانش‌آموختگان کشاورزی

- آسیب‌های ناشی از بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی ارائه می‌شود. این راهکارها در واقع پیشنهادهای تحقیق هستند که به دلیل تعدد موضوعات و تعدد پیشنهادهای نتایج در قالب نمودار ۱ نمایش داده می‌شود. همان‌طور که ملاحظه می‌شود، راهکارهای به‌دست‌آمده در پنج بعد نظام آموزشی، استادان کشاورزی، دانشجویان کشاورزی، دولت و بازار کار بیان شده‌اند. از جمله این راهکارها عبارتند از:
۱. تأکید بر فعالیت‌های عملی و کاربردی در رشته‌های کشاورزی
  ۲. فراهم سازی شرایط آشنایی و کار در محیط‌های کشاورزی
  ۳. تناسب بین تعداد دانشجویان کشاورزی و نیاز واقعی
  ۴. تقویت کیفیت تدریس استادان

شکل ۱. راهکارهای آسیب‌زدایی بیکاری دانش‌آموختگان کشاورزی

REFERENCES

- Abadi, B. and Zamani, GH. (2009). Factors effective the agricultural students educational progress (case of agricultural college of Shiraz university). *Iranian journal of agricultural extension and education*, 5(2), 31-44.
- Bazigari, B. (2010). Entrepreneurship, a solution for agricultural graduates. Access on 16 June 2011, available at: www.bazi89.mihanblog.com
- Dabalén, A.; Oni, B.; Adekola, O. A. (2001). Labor Market Prospects for University Graduates in Nigeria. *Higher Education Policy*, 14(2):141-159.
- Eraut, M. (1994). *Developing Professional Knowledge and Competence*. Falmer Press, London.
- FAO, (1997). *Issues and Opportunities for Agricultural Education and Training in the 1990s and Beyond*. Rome: FAO publications.
- FAO, (2003). *Gender and Development Plan of Action*. Rome: FAO publications.
- Golmohammadi, F. (2009). Entrepreneurship education and cooperatives development: two basic solutions for the agricultural graduates employability in globalization of Iran economy. Proceeding of third biannual conference on employment and higher education system, 16-18 march, 2007, Tehran: Jihad-Daneshgahi publication, Tarbiat-Modares branch.
- Hamd-Haidari, S., Agahi, H., & Papzan, A. (2008). Higher education during the Islamic government of Iran (1979-2004). *International Journal of Educational Development*, 28(3), 231-245.
- Harder, W. C.; Bruening, T. H. and Tmanov, A. (2006). Students Perceptions of Learning and Teaching at Lviv State Agricultural University in Ukraine. *proceeding of 23th annual conference on AIAEE, pp143-151, Clearwater Beach, Florida, US*.
- Hejazi, Y., Hashemi, S. M., Malek-Mohammadi, I. (2008). Iranian agricultural graduates and agri-business ventures. *American Eurasian Journal of Agricultural and Environmental Science*, 4(3), 311-317.
- Hosseni, M. Hosseini, J.F. and Soleymanpour, M.R. (2009). Factors effective entrepreneurship of agricultural college students in Tehran province. *Iranian journal of agricultural extension and education*, 5(2), 101-112.
- Katajavuori, N.; Lindblom-Y;lanne, S. and Hirvonen, J. (2006). The Significance of Practical Training in Linking Theoretical Studies with Practice. *The International Journal of Higher Education and Educational Planning*, 51(3): 439-464.
- Li, J. and Matlay, H. (2005). Graduate Employment and Small Businesses in China. *Industry and Higher education*, 19(1): 45-54.
- McArdle, S.; Waters, L.; Briscoe, J. P. and Douglas, T. (2007). Employability during Unemployment: Adaptability, Career Identity and Human and Social Capital. *Journal of Vocational Behavior*, 71(2): 247-264.
- Mertens, L. (2004). *Training, Productivity and Labor Competencies in Organizations: Concepts, Methodologies and Experiences*. Montevideo: Cinterfor/ILO.
- Mitra, J. and Matlay, H. (2004). Entrepreneurial and Vocational Education and Training: Lessons from Eastern and Central Europe. *Industry and Higher Education*, 18 (1):53-69.
- Movahedi, R. (2004). *Agricultural education, challenges and opportunities*. Hamedan: shogh-e-danesh publications.
- Movahedi, R. (2009). *Competencies Needed by Agricultural Extension and Education Undergraduates for Employment in the Iranian Labor Market*. Berlin: dissertation. de publications.
- Movahedi, R.; Akbari, R.; Yaghoubi-Farani, A. and Khodaverdian, M.J. (2010). Improving the status of the agricultural graduates employment (case of Bu-Ali Sina University). *Journal of agricultural extension and education research*, 3(4), 85-98.
- Nazari Katouli, E. (2008). Higher education challenges in relation to the graduates employment. Labour information system site. Access on June 2011, available at: www.jobportal.ir.
- Park, J. ; Rehman, T. and Keatinge, J. D. H. (2004). Some Contemporary Challenges of Teaching Agriculture At A University- A Perspective from Reading, UK. Paper presented on IFSA European Group, European Farming and Rural Systems

- Research and Extension into the Next Millennium, pp 585-597, Papazisis Publishing S.A., Athens, Greece.
- Sabouhi, F. (2001). Review and analysis of the graduates unemployment reasons in higher education system. proceeding of need assessment plans of skillful human resource. Tehran: Institute of research and planning in higher education.
- Samavi, H. Baradaran, M. and Rezaei-Moghadam, K. (2008). Continuous improvement of education process in higher agricultural education system: application of learner quality management. *Iranian journal of agricultural extension and education*, 4(2), 27-42.
- Shahbazi, E. and Alibeigi, A.H. (2006). Competencies needed for agricultural graduates to enter the labor market. *Iranian journal of agricultural extension and education*, 2(1), 14-24.
- Shao, X. (2004). Teacher Training and Curriculum Reform in Chinese Agricultural Schools. Ph.D Thesis, the Pennsylvania State University, USA.
- Shariati, m.t. and danaei, m. (2010). Higher education and agricultural graduates' employment. Access on 16 June 2011, available at: http://www.agri-ng.org/fa/2010/06/post_1637.php.
- Tutunchi, J. and Nasiri, H. (2009). Government, higher education system and employment: opportunities and threats. Proceeding of third biannual conference on employment and higher education system, 16-18 march, 2007, Tehran: Jihad-Daneshgahi publication, Tarbiat-Modares branch.
- Vargas Zuniga, F. (2004). *40 Questions on Labour Competency*. Montevideo: Cinterfor.
- Zamani, G.H. and Azizi, T. (2006). Analysis of executive managers' viewpoints about agricultural graduates' employment. *Iranian journal of agricultural extension and education*, 2(2), 73-86.